

**Литературное чтение
для 2-4 классов общеобразовательных учебных
заведений с крымскотатарским языком обучения**

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ,
МОЛОДЕЖИ И СПОРТА УКРАИНЫ**

**ПРОГРАММЫ
ПО КРЫМСКОТАТАРСКОМУ ЯЗЫКУ
ДЛЯ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ШКОЛ И КЛАССОВ
С КРЫМСКОТАТАРСКИМ ЯЗЫКОМ ОБУЧЕНИЯ**

**УМУМТАСИЛЬ МЕКТЕПЛЕРНИНЪ
1 – 4-НДЖИ СЫНЫФЛАРЫНДА
КЪЫРЫМТАТАР ТИЛИ БОЮНДЖА
ПРОГРАММАЛАР**

Авторы Бекирова А.Р., Мамутова М.Р.

Литературное чтение

для 2-4 классов общеобразовательных учебных заведений с крымскотатарским языком обучения

Анълатма тезкереси

Окъумагъа огретюв боюнджа иш – кырымтатар тили башлангыч курсынын энъ муим кысымлардан биридир. Окъумагъа огретювнинъ эсас максады – мустакъиль фикир этебильмектен менфаатдар адамны азырламакътыр. Бойле адам окъувны севимли иш, сёз санатына далув вастасы, дюньяны ве озь-озюни огренюв менбасы деп къабул эте; окъулган шейлер акъкъында озь фикирини беян этмеге, метиннинъ кенди аятий теджрибесинен багъыны корьмеге, бу багъдан реаль аятий проблемлерни анъламакъ ве чезмек ичюн файдаланмагъа биле.

Окъумагъа огретювнинъ **вазифелери** бойледир:

- давушнен ве ичинден окъув техникасыны мукеммеллештирмек; таныш олмагъан, мундериджесини ве шекилини анълая биледжек эсерлерни мустакъиль окъумагъа билюв; метиннинъ мантыкъ ве тасвирий мундериджесини анълав; эсернинъ бедий дегерликлери хусусында озь дуйгъуларыны бильдирмек ве олардан тесирленмек;
- окъума медениетини тербиелемек, талебелернинъ окъума даиресини кенишлетмек, шахсий окъув меракъларыны шекиллendirюв, эсерден бедий зевкъ ве окъув ичюн материал сайлап алув меаретлерини шекиллendirмек;
- эдебиятшынаслыкъ характериндеки башлангыч бильгилер ве алышкъанлыкъларны шекиллendirмек; китап ве матбаа махсулатынынъ дигер чешитлерининъ хусусиетлери акъкъында, бала китапларынынъ муэллифлери акъкъында бильгилерни шекиллendirмек;
- этрафтаки алем акъкъында бильгилерни кенишлетмек ве теренлештирмек;
- китап ве дигер нешир материалларынен мустакъиль чалышувны; нутукъны инкишаф эттирювни; къонушма, эквешип ве группаларда чалышувны козьде туткъан умумтасиль меаретлер ве алышкъанлыкъларыны шекиллendirмек.

Бундан гъайры, окъумагъа огретюв:

- талебелернинъ тюшюнюв, диккъятлы олув, зеин, тасавур этиюв къабилиетлерини инкишаф эттирювге; бильги алувдаки фаалиетлерини кенишлетювге;
- эстетик, эдеп, ватанперверлик дуйгъуларыны тербиелевге;
- кырымтатар медениетине нисбетен меракъ ве севги ашлавгъа; улькешынаслыкъ боюнджа бильгилер берювге; башкъа миллетлернинъ медениетине нисбетен меракъ ашлавгъа ярдым этмек борджлу.

Окъув дерслери – талебелернинъ эдебий тасилинде ильк басамакътыр. Бу вазифе тантим иле сечилип алынган эсерлерни окъувнен, метин устюнде чалышмакъ ичюн суаль ве вазифелер системини къуullanувнен эда этиле. Талебелерни эсернинъ мундериджесини анъламагъа, тасвирленген адиселернинъ бири-биринен багъыны фаркъламагъа, эсас фикирни экинджи дереджели вакъиадан айырмагъа, къараманлар япкъан арекетлернинъ себебини (табиатыны) анъламагъа, муэллифнинъ эсердеки вакъиаларгъа ве къараманларгъа мунасебетини ве эсас фикирини корьмеге, окъулган эсерге озь мунасебетини шекиллendirмеге, бир меселе хусусында чешит нокътайы-назарлар олабильгенини анъламагъа огретелер. Окъув дерслери талебелернинъ образлы

тюшонджелерини инкишаф эттирмеге, яzydжы яраткъан манзараларны корьмеге ве тасавур этмеге огретмек, бедий зевкъ, гузеллик дуйгъуларыны ашламакъ кереклер.

Башлангъыч сыныф талевесининъ окъув даиресини чешит услюплерге (энь эвель бедий, ильмий-бедий, ильмий-популяр), чешит сой эдебиятынъ чешит сойларына (эпик, лирик, драматик); чешит жанрларгъа аит эсерлер (аталар сёзлери ве айтымлар, тапмаджалар, масаллар, риваетлер, икяелер, повестьлер, шиирлер, макъалелер ве иляхре) тешкиль этелер. Талевелерге окъув ичюн халкъ агъыз яратыджылыгъы эсерлери, кырымтатар классик шаир ве яzydжыларынынъ эсерлерини, тюркий халкъларнынъ эсерлерини теклиф этмек мумкюн. Башкъа халкъларнынъ кырымтатар тилине терджиме этильген эсерлери де бунынъ бир кысымыны тешкиль этмели. Бу – дюнья классик бала эдебияты терджимелеридир.

Балалар ичюн окъумагъа теклиф этильген мевзулар гъает чешитлилер: мектеп омюри, сергузештлер, табиат ве санат, кырымтатар халкъынынъ адетлери, фольклоры, яzydжылары, рессамлары ве башкъа белли адамлары акъкъында, Къырымдаки омюр, Къырым тарихы, медениет акъкъында эсерлердир.

Ильмий-бедий, ильмий-популяр, иш юрютов услюплерине аит эсерлер устюнде чалышкъанда талевелер шу эсерлерде керчектен олгъан шейлер тасвирленгенини, адиселернинъ аляметлерини, оларнынъ арасындаки багъны анъламаларына буюк эмиет бермек керек. Бедий эсер устюнде чалышкъанда мантыкый мундериджени анъламакъ, эбет, муимдир, лякин эсерни толусынен анъламакъ ичюн бу етерли дегиль. Сёз санаты сайылгъан бедий эдебиятны этрафымыздаки алемнинъ озюне хас кузгюси, деп бильмек ве балаларны эсернинъ умумий, тасвирий мундериджесини къабул этмеге, муэллифнинъ фикирини анъламагъа, тасвирленгенни озь теджрибесинен тенъештирмеге, эеджанланмагъа, эсернинъ бедий хусусиетини къабул этмеге, акъкый сёзге, корюмли къарамангъа, вакъианынъ бекленильмегенде башкъа тюс алгъанына ве иляхрелерден тесирленмеге огретмек керек.

Меаретли окъуйыджы олмакъ ичюн насыл алышкъанлыкъларны эльде этмек керек олгъаны акъкъында икяе этиджи метинлернен чалышув огренме окъуманынъ муим бир кысымы сайыла. Бу окъув алышкъанлыгъыны инкишаф эттирмек ичюн махсус мешгъулиетлер джумлесине окъув техникасы ве окъугъаныны анълав кире. Бойле сой метинлер окъув дерслеринде кет-кете топланып, дерсинъ меджбурий кысымыны тешкиль этеджек вазифе чешитлерини тасвирлемелилер. Дерсликтеки аит материалларгъа сыкъ-сыкъ къайтмакъ, бойледже, юкъарыда анъылгъан окъума алышкъанлыкъларыны янъы метинлер эсасында шекиллendirмек зарур.

Талевелерни муэллифнинъ шахсынен меракъланмагъа, белли яzydжыларнынъ омюри, олар язгъан китапларнынъ такъдири акъкъында окъумагъа алыштырмакъ керек. Окъумагъа огретюв боюнджа ишни алып баргъанда талевелерде озьлери ичюн таныш олмагъан, оджа тарафындан эвель окъулмагъан янъы метинлерни мустакъиль окъув алышкъанлыгъыны инкишаф эттирювге буюк эмиет бермек керек. Инсан омюринде айны бойле алышкъанлыкъ зияде талап олуна, шу себептен келишикли материал ве усулларны сечип, мустакъиль окъумагъа огретювни биринджи сыныфтан башламакъ керек. Балаларнынъ мустакъиль окъумасы кунь-эвельден азырланувдан башлана ве бунъа меракъландырув, базы сёзлерни ве ибарелерни анълатув, планнен таныштырув, метиндеки джевапларгъа суаллер къоюв ишлери кире. Талевелер метинни яры сеснен я да ичинден окъугъан сонъ, олар мундериджени насыл анълагъанларыны тешкерювнинъ де буюк эмиети буюктир.

Мустакъиль (ильк) окъув ичюн кучюк, саде, идрак этильмеси къолай олгъан метинлер талебелерге та арифлерни огретюв девиринде теклиф этиле ве бу ишке кеткен сайын зиядедже вакъыт айырыла. Башлангъыч окъутувнынъ сонъунда таныш олмагъан меитнлерни мустакъиль окъув колеми эвельден динъленильген метинлернинъ колеминден зияде олмакъ керек.

Окъумагъа огретюв вакътында давушнен окъув ве ичинден окъув ишлерини бири-биринден айырмакъ керек.

Давушнен окъув тюзгюн, догъру, ифадели, анълы олмакъ керек.

Тюзгюн окъумагъа огретмек ичюн сёзлерни эджаларгъа больмейип, эр бир сёзден сонъ токътамайып окъув алышкъанлыгъыны пекитмек керек.

Давушнен окъувнынъ догърулыгъы кырымтатар тилинининъ теляффуз нормаларына не дереджеде риает этильмесинен, сеслер, эджалар, сёзлерни текрарлав, денъиштирюв, ерини денъиштирюв киби хусурлардан не дереджеде къачынабильмекнен бельгилене.

Ифадели окъувны бельгилеген аляметлер сырасына аэнклик васталарыны къулланып, меитнде мана ургъусыны ташыгъан сёзлерни айырув, керекли токътавларны япабилюв, джумленинъ сонъуна хас интонациягъа риает этюв, метинге муэллифининъ ве озюнинъ мунасебетини ифаде этюв кире. Ифадели окъув, адети узъре, метин анълы суретте идрак этильгенинден дялялет бере.

Давушнен окъувнынъ муимден-муим хасиетини онынъ къонушма ёнелиши, динълейиджиге догърултылгъаны, окъулгъан меитннинъ мундеридже манасыны динълейиджиге еткизебилюв меарети тешкиль эте. Талебелерге шуны анълатмалы ки, давушнен окъув динълейиджи ичюн меракълы ве файдалы олсун. Давушнен окъувгъа коммуникатив янашув ишнинъ ойле тешкилятландырылмасыны талап эте ки, талебе метиннинъ мундериджесини бильмеген, лякин динълеген сонъ оны анълап, бир-де-бир вазифени япып оладжакъ динълейиджининъ огюнде олгъаны къадар сыкъча булунмакъ керек. Баа алмакъ ичюн оджагъа окъув ерине, дерсте дикъкъатнен динълеген, меракълангъан сыныфдашлар ичюн давушнен окъувны адет этмек файдалыдыр.

Давушнен окъувнынъ суръаты – бу саадаки муим косътергичлерден биридир. Талебенинъ метинни яваш окъумасы (программада бельгиленген суръаттан да явашча) бойле алышкъанлыкъ онда даа кереги киби шекилленменгенини косътере. Бойле яваш суаръатнен окъув окъулаяткъан метиннинъ нормаль анъланмасына кедер эте.

Къарардан зияде тез окъув да динълейиджиге окъулаяткъан метинни анъламагъа агъырлыкъ эте. Давушнен ифадели окъув тезлигининъ юкъары сынъыры 1 дакъкъада 80-120 сёзни тешкиль этмели (эр бир сёз 1-2 арифтен олгъан сёзлер биле эсапкъа алына). Тез окъугъан талебелер къарардан зияде тез окъув ифадели олмагъаныны ве бойле окъув яхшы сайылмагъаныны бильмек кереклер. Базы бир алларда, меселя, тезайтымлар айткъанда я да бир-де-бир къараманнынъ айткъаныны косътермек керек олгъанда тез окъувны къуullanмакъ ерлидир.

Ичинден, сес чыкъармайып окъумагъа огретюв девири талебелер джумлени бутюн сёзлернен окъумагъа огренгенлеринден сонъ башлана. Талебелерни яваш-яваш "тек козьнен окъумагъа", окъув вакътында сес чыкъармамагъа, эм бунда артикуляцион арекетлерни (тиль, дудакъ арекетлери) косътермеге, козьлер сатыр бою арекет эткенде башны чевирмейип окъумагъа огретмек керек. Чюнки бойле арекетлер ичинден окъув тезлигини эксильте ве оны давушнен окъума тезлиги дереджесинен сынъырлай.

Ичинден окъугъанда эсас эмиетни метин узьре олдукъча тез йылышып, фикир кетишатына, окъулгъан шейлерни анъламасына бермек керек. Демек, шу окъувнынъ эсас хусусиетлери – анълав ве тезликтир. Базы башлангыч сыныф талебелери таныш олмагъан метинни дакъкъада 200-400 сёз тезлигинде ичинден окъуйбилелер ве бунда окъугъан шейлерини анълайлар. Оджанынъ вазифеси исе бойле къабилиетли балаларнынъ имкянларыны эсапкъа алып, окъув ичюн къошма материал азырламакъ. Бунынънен берабер балада окъуманынъ энъ эсас ве еяне дегерлиги тез сурьатнен окъувдадыр, деген янълыш тюшондже пейда олмамасы ичюн окъулгъан метиннинъ не дереджеде анълангъаныны темелли тешкермели.

Насыл алларда тез окъумакъ, яни бакъып чыкъмакъ мумкюн олгъаныны ве насыл алларда буны япмакъ мумкюн олмагъаныны талебелерге анълатып турмакъ зарур. Сайлап окъугъанда, къылавуз эдебиятыны окъугъанда метинни тез-тез козьден кечирмеге, бедий тасвирни, макъалени, анълатманы исе ашыкъмайып, тюшюнип окъумагъа огретмек керек.

Окъугъаныны анълав устюнде чалышув энъ эвеля метиннинъ асыл мундериджесини анълав алышкъанлыгъыны инкишаф эттирмекни козьде туту. Окъулгъан мундериджени метинге олдукъча якъында тарзда тек тарифлев дегиль, оны башкъаджа тарзда ифаде этюв, базы бир денъишмелер кирсетюв, яни о я да бу парчаны сечип аларакъ, беян тертибини къысмен денъиштирюв (метиннинъ мантыгъыны бозмадан), къыскартабилюв меарети де метин анъланылып окъулгъанындан делелет бере.

Бундан гъайры, окъулаяткъан шейни тасавур этебилюв, контекстке коре манзарада етишмеген къысымларны, къараманларны къошабилюв меарети де метиннинъ анъланылып окъулгъаныны косьтере. Бу шей бедий эсерни окъугъанда гъает муим олып, тильнинъ тасвирий ифаде васталарыны анълав, сёзнинъ образлы-метафорик манасыны къуланув меаретини шекиллendirмекни козьде туту. Метинде икяе этильген шейлерни тасавур этебилювнинъ ильмий-бедий ве ильмий-популяр эсерлерни окъугъанда да буюк эмиети бар. Окъугъаныны тасавур этебилюв къабилиети окъуйджыны эсер муэллифине якъынлаштыра ве онынъ окъуябилюв меарети юксек севиiede олгъаныны косьтере.

Талебеге муэллифнинъ фикирини, онынъ эсерде тасвирленген адиселерге къараманларгъа мунасебетини анъламагъа огретмек муимдир. Бундан да гъайры метин устюнде чалышкъанда талебеге мустакъиль фикир этмеге, окъулгъан эсер акъкъында озь фикирини бильдирмеге ве башкъаларына анълатмагъа, озь фикирини бу хусустаки дигер нокътай-назарларнен тенъештирмеге огретмек керек. Метинни анъламагъа огретюв ишлери окъулгъан эсернинъ вакъиалары реаль омюрнен, кенди омюр теджрибесинен багълы олгъаныны коребильмекни, бу вакъиаларны бири-бирине узвий багълаябильмекни козьде туту; окъувны ички дюньянынъ муим бир факторына чевирмеге ярдым эте.

Окъугъаныны анълав меарети окъув техникасына, яни метин элементлерининъ там ве тез къабул этильмесини, сёзнинъ график образыны шу сёзнинъ янъгъыравы ве манасынен мукъаесе этебильмекни теминлеген меарет ве алышкъанлыкъларнынъ не дереджеде шекилленигине багълыдыр.

Окъувнынъ шу эки чешитининъ (давушнен ве ичинден окъув) негизинде сёзни, сёз сырасыны тез ве там суретте «козьге алабилюв», оларны таныябилюв алышкъанлыгъы тура. Шу себептен даима корюв къабилиетини инкишаф эттирювге, окъув майданыны кенишлетювге догърултылгъан махсус мешгулиетлерни мунтазам къуланмакъ керек.

Метинни козьден кечиребилюв алышкъанлыгъы окъув меаретини мукеммеллештирмек имкяныны бере. Бу ишни адий «техникий» вазифелерден башламакъ

мумкюн: меселя, метнинь косьтерильген кысымында кялын арифлернен язылган сёзлерни тапмакъ, энъ кыскя яда энъ узун сёзни окъумакъ, ад бильдирген сёзлерни тапып окъумакъ, муайен токътав ишаретлерини тапмакъ ве иляхре.

Метинни козьден кечирюв боюнджа артыкъ эппейи муреккепче вазифелер исе эсернинь мундериджесинен, бедий шекиленен багълы олып, диалогда муэллифнинь сёзлерини, вакъианынъ вакътыны косьтерген, персонажнынъ о я да бу дуйгъусыны ифаделеген, муэллифнинь шу персонажгя мунасебетини бильдирген сёзлерни эм де кяфиеленген сёзлерни, мукъаеселерни тапабильмекни козьде тута.

Метиндеки озек сёзлерни, яни фикир инкишафыны косьтерген ве метинни толусынен окъумайып, онынъ эсас мундериджесини анъламагя ярдым эткен сёзлерни тапабилюв – даа да муреккеп иш сайыла. Метинде озек сёзлерни коребилюв меарети – тез окъувнынъ эсасыдыр. Бунынъ ичюн метинде фикирнинь кетишатыны козетмеге ве метиннинъ даа окъулмагя кысымынынъ мундериджеси насыл оладжакъны эвельден бильмеге огренмек муимдир. Метин устюнде дикъкъатнен чалышувгя эсасланган бойле усул окъув тезлигини кжсультмек имкяны бере. Башлангыч сыныфларда бойле алышкъанлыкнынъ тек ильк севиеси шекилене, эм бу эснадаки иш оджанынъ фааль ярдымынен омюрге кечириле.

Окъув техникасыны ве окъулган метинни анълав алышкъанлыкны инкишаф эттирюв боюнджа мешгулиетлер махсус сечилип алынган материал ярдымынен алынып барыла. Бунынънен берабер адеттеки усуллар да къулланыла: эсерни оджа ифадели окъуй, балалар исе бедий эсерни эджаннен къабул этелер, метинни давушнен ве ичинден окъуйлар.

Тасиль-тербие меселелерини мувафакъиетнен чезмек ичюн эр бир дерс макъсаджарлы олмакъ керек. Дерстен эвель алынып барылган субет, оджанынъ икяеси, ресим бакъув, музыка динълев талелелерде дерснинъ мевзусына меракъ догъурмакъ кереклер ве окъулгянын терен анълав ичюн шараит догъурмалылар. Бундан гъайры окъумаздан эвель бир-де-бир меселени балаларгя экевлешип я да группаларда музакере этмеге теклиф этмек чокъ файдалыдыр. Бойле иш бильгилернинъ актуаллешмесине, суаллер пейда олгянда оларгя джевапны кыдырув джерьяны окъувны даа зияде фааллештирмесине ве макъсаджар этмесине хызмет эте.

Дерснинъ эксери вакъты окъувгя, метин устюнде чалышувгя, окъугянын музакере этювге айырыла. Бойле иште экевлешип, группаларда чалышув сыныфтаки балаларнынъ чокъусына фааль чалышмакъ, эр бир талеге фикирини айтмакъ имкяныны бере. Окъулгянын яхшыджа анълавгя сербест язув киби усул да ярдым эте, чюнки бу усул балаларгя озь фикирини янълышлардан къоркъмайып сербест ифаде этмеге имкян бере.

Дерсни ойле планлаштырмакъ керек ки, талеге озь язганлары иле бутюн сыныфнен, раледки аркъадашынен, оджанен пайлашабильсин. Окъув дерслерининъ меджурий кысымыны окъув техникасы боюнджа мешгулиетлер, окъугянын анълав ишлери, басма нешир материалнен чалышув (китап, меджмуа, газета ве иляхре) тешкиль этмек кереклер.

Нетиджелев баскычы – дерснинъ даа бир муим кысымыдыр. Бу баскычта метиннинъ мундериджеси, манасы узериндеки ишке тек екюн чекилип къалмадан, айны вакъытта бу иш насыл япылгяны, онынъ о я бу кысымы насыл эмиетке малик олгяны, о я да бу вазифенинъ эда этильмеси нетиджесинде дерснинъ умумий нетиджесине насыл файда кетирильгени талиль этиле. Бойле талиль метин мундерид-

жеси узеринде чалышувнынъ манасыны, иш усулларыны анъламагъа ярдым эте ве бойледже келеджекте материалнен мустакъиль чалышбиллюв алышкъанлыгъынынъ шекилленимине хызмет эте.

Талелелернинъ окъувда иришкенлерини тешкерюв окъувнынъ эки тюрюне де аиттир. Давушнен окъув алышкъанлыгъыны тек талелелерге таныш олгъан, эвельден ишленилген метинлер эсасында тешкермек мумкюн. Бунда умумий окъув усулына, окъувнынъ догърулыгъына, ифаделилигине ве тезлигине кыймет кесиле. Ичинден окъув алышкъанлыгъыны исе талелелер ичюн янъы олгъан метинлер эсасында тешкермек мумкюн. Чюнки бойле тешкерювнинъ макъсадыны балалар таныш олмагъан метинни не дереджеде мустакъиль окъугъанларыны, анълагъанларыны тешкерюв тешкиль эте (айны вакъытта талеленинъ метинни окъувгъа сарф эткен вакъты, демек, ичинден окъувнынъ суръаты бельгилене).

«Окъув ве нутукъ инкишафы» курсынынъ меджбурий кысымыны сыныфтан тыш окъув тешкиль эте. Онынъ макъсады – талелелернинъ окъув даиресини кенишлетмек ве эвде окъувларына ёлбашчылыкъ этмек; китап ве меджмуанен мустакъиль чалышув алышкъанлыкъларыны инкишаф эттирмек, чешит матбаа неширлеринен чалышмагъа, китапханеден файдаланмагъа огретмек; китапкъа севги ве окъувгъа ихтиядж дуйгъусыны ашламакъ; шахсий окъув менфаатларыны шекиллendirмек ве окъугъаныны сыныфдашларынен музакере этмеге истек ашламакъ.

Сыныфтан тыш окъув ишлерининъ чешитлери: дерс, китапханеде мешгъулиет, сыныфтан тыш тедбирлер (эдебий сабалыкъ, китап байрамы, шаир ве яызджыларнен корюшюв, масаллар дюньясы ве иляхре).

Сыныфтан тыш окъув мешгъулиетлери 1-нджи сыныфта афтада бир кере 20-25 дакъкъа, сонъ исе эки афтада бир кере кечириле.

2-4 сыныфларда окъув программасы шу болноклерден ибарет:

1. Окъув ичюн материал.
2. Окъув алышкъанлыкълары ве метин боюнджа чалышув.
3. Китапнен чалышув.
4. Сыныфтан тыш окъув.

2 сыныф (105 саат)

I – семестр – 3 саат афтада – 48 саат

II – семестр – 3 саат афтада – 57 саат

Окъув материалынынъ теркиби	Талелелернинъ умумтасиль севиесине девлет талаплары
<p>1.Метиннен чалышув ве окъув Сеснен ве сессиз окъув Бедий, ульмий, популяр (мерахлы ве тесирли) метинлерни окъув. Окъув ичюн метин жанрлары: масал (халкъ ве муэллиф), икяе, макъале, шиир, аталар сёзю, тезайтымлар, сайбылар, тапмаджалар. Таныш олгъан метинни сеснен окъув (эвель</p>	<p>Талеле: Мундериджеси таныш олгъан эвельден азырлангъан метинни (айры сёзлерни, ифаделерни окъув ве талилиь этнов) сеснен окъуй; эвельден музакере этильген, бельгиленген (муэллиф сёзлери махсус бельгиленгенлер) роллернен окъуй; шиирий ве несир эсерлерни эберден окъуй; сеснен окъугъанда бутюн сёзлерни догъру ве аэнкли</p>

<p>динъленильген ве музакере этильен, 30-50 сѣз/ дакъкъада суръатынен).</p> <p>Сеснинъ кучю, дикция. Ургъу ве ифаденинь къаиделери. Джумле сонъу интонациясы, чешит тюрлю токътав ишаретлернен багълы олгъан интонация къаиделери (виргюль, тире, эки нокъта).</p> <p>Роллернен окъумакъ.</p> <p>Таныш олмагъан бедий метинни (сессиз) окъув (биринджи кере, мустакъиль окъув); окъугъаныны анълав.</p> <p>2-5 арифтен ибарет олгъан сѣзлерни бирден танымакъ (кенъ даркъалгъан: эв, мектеп, мен кетем ве иляхре)</p> <p>Метинни я да онынъ парчаларыны козьден кечирюв ве корьсетильген элементлерини тапув.</p> <p>Назм ве несир метиннлерни эзберден окъув (2-3 тапмаджа, сайы, тезайтымлар; 2-3 халкъ йырлары; 5-7 орта колемли шиир; 2-3 несир эсерлерден парчалар).</p> <p>(меселя: «Чам тереги ве торгъайчыкъ» риваетинден бир парча)</p>	<p>дикцияны козьде тута (муреккеп сѣзлерни эджалап окъуй);</p> <p>джумленинь (нумюне боюнджа) интонациясыны козьде тута;</p> <p>эр тарафлама иштен сонъ таныш олмагъан метинни сессиз (шепотом) окъуй.</p> <p>2-5 арифтен ибарет олгъан, тез корьсетильген сѣз, ифаделерни таный ве теляфуз эте (кенъ даркъалгъан: эв, мен кетем ве иляхре);</p> <p>метин я да парчаны козьден кечирип, элементлерини тапа: токътав ишаретлерини, буюк арифтен язылгъан сѣзлерини, къайд этильген сѣзлерини, метинде диалогны, диалог репликаларнынъ, реплика сайысыны, абзац микъдарыны ве иляхре.</p>
<p>Метиннен чалышув</p> <p>Эсернинъ мундериджесини ве сюжетини анламакъ (ким? не? не ерде? кимнен? не япты? насыл битти? ве иляхре).</p> <p>Метиндеки себеп ве тарз багълары (не ичюн?).</p> <p>Эсерни окъугъанда (динълегенде) образларнен багълы олгъан теэсуратлар.</p> <p>Эсернинъ образлары.</p> <p>Образ ве муэллифнинъ сѣзлери.</p> <p>Эсернинъ образ ве вакъиаларгъа шахсий мунасебетлер.</p> <p>Метиндеки вакъиаларнынъ аятнен багъы.</p> <p>Метин серлевасы ве мундеридженинь багъы.</p> <p>Метиннинъ эсас гъаеси ве мевзусы.</p> <p>Метин тертиби (кириш, эсас болюк, сонъу).</p> <p>Абзац.</p> <p>Адий план иле метин.</p> <p>Метинде сѣз ве ифаденинь къыймети.</p> <p>Предмет, образ, вакъианы ифадели, догъру, эмоциональ къайд эткен сѣзлер.</p> <p>Метинге эсасланып, суаллер тизмек.</p> <p>Чешит жанрларгъа аит олгъан эсерлерни фаркъламакъ: икяе, масал, шиир, аталар сѣзю, тапмаджа, сайы.</p>	<p>Талече:</p> <p>таныш олмагъан (эвель азырлангъан) метинни окъугъанда мундериджесини анълай, кенъ олмагъан джевапны бере, вазифелерни беджере;</p> <p>метиндеки джумлени ве ресимни теньештире;</p> <p>окъугъан сонъ ресим сыза;</p> <p>корьсетильген джумлени метинден тапа;</p> <p>«Ёкъ-эбет» сѣзлернен оладжакъ суаллерге джевап бере, - мундеридже, эсас гъае, образлар чизгилери, сѣз ве ифаде къыйметлери;</p> <p>метин серлевасыны мевзунен ве эсас гъаенен багълай.</p> <p>метинге серлева тапа;</p> <p>метинде абзацларны тапа;</p> <p>план ве метин арасында олгъан фаркъыны тапа;</p> <p>муэллиф ве образнынъ сѣзлерини фаркълай (оджа ярдымынен);</p> <p>метинге эсасланып (оджа ярдымынен), суаллер тизе ве джеваплар бере;</p> <p>метинде таныш олмагъан сѣзлерни тапа ве оджадан манасыны сорай;</p> <p>метинде там маналы, «дюльбер» сѣзлер ве ифаделерни (оджанынь ярдымынен) тапа;</p> <p>бир къач окъулгъан эсерлер арасындан бир жанргъа аит олгъаныны тапа.</p>
<p>2.Окъулгъан эсерлер эсасында агъзавий ве язма джеваплар</p> <p>Эсернинъ я да онынъ парчасыны тафсилатлы</p>	<p>Талече:</p> <p>эсерни я да парчасыны (тафсилатлы) суаллер, план, оджа берген битмеген джумлелерге эсасланып, беян</p>

<p>агъзавий беян этмек. Метинге къошумчалар. Метин мундериджесине иллюстрациялар келиштирмек. Окъулгъан эсернинъ саналаштырмакъ. Окъулгъан эсерге сербест агъзавий ве язма джеваплар. Масал, тапмаджа, тезайтым ве иляхре яратмакъ.</p>	<p>эте; девамыны, диалогны, дигер киришини ярата; метинни окъуган вакъытта теэссуратларны тасвир эте ве метинге иллюстрацияны тевсие эте; окъулгъан эсерлерден парчаларыны (сыныфдашларнен, тафсилятлы, импровизация элементлернен) саналыштыра; озю ве оджа ярдымынен тапмаджалар, тезайтымлар, сайыларны ве иляхре ярата; мустакъиль ве ярдымджи материалларгъа эссланып, масал, икяени ярата.</p>
<p>3.Китапнен чалышув Китапнен къуланув къаиделери. Окъув гигиенасы. Китап элементлери ве оларнынъ вазифелери: джылты, титулы, муэллифи, серлевасы, саифеси, саифелер саны, метин, иллюстрация, мундеридже. Дерсликте шарт бельгилери. Уруфат (ренки, ольчюси, сызыгъы). Метин я да парчаны къайд этмек ичюн уруфатнынъ ролю. Китапнынъ мундериджеси.</p>	<p>Талече: китапнен къуланув къаиделерни, окъув гигиенанынъ къаиделерни анълата ве куте; керек саифени мукъайтлыкънен тапа; китап элементлерини корьсете ве анълата; таныш олмагъан бала китабыны серлевасыны, иллюстрациясыны, мундериджесини тасвир эте; китапта муэллиф акъкъында малюмат тапа; китап саифелеринде шартлы бельгилерини тапа ве анълата; китаптаки чешит уруфатларны тапа ве не ичюн кереклигини анълата; китапта мундериджени тапып, не ичюн кереклигини анълата; китаптаки мундериджеде керек эсерни ве онъа аит олгъан саифени (оджа ярдымынен) тапа.</p>
<p>4.Сыныфтан тыш окъув Талелелернинъ окъув дюньябакъышы. Къошумча окъувы Халкъ ве муэллиф масаллары (айванлар акъкъында, тылсымлы, ичтимаий-аятий ве иляхре). Мектеп аятындан икяелер. Ильмий-бедий икяелер. Муэллиф ве китап серлевасы. Бир язджынынъ айна мевзуда олгъан бир къач эсери. Айна мевзуда олгъан чешит муэллифлернинъ бир къач эсерлери. Китаплар арасында ориентирленув (2-4 китап). Китапханенинъ окъув салоны ве абонемент. Рафларда китапларнынъ ерлешюви. Стенд. Китап сергиси. Джылтлар картотекасы.</p>	<p>Талече: масалларны, икяелерни мустакъиль (бедий, ильмий-бедий) окъуй; окъугъан китабынынъ серлевасыны, муэллифини айта; мустакъиль окъугъан эсер акъкъында айта (анги китапта ерлешкен, не акъкъында, къараманлары ким, олар арасында олгъан мунасебет, не бегендинъ/бегенмединъ); бир муэллифнинъ айна мевзуда олгъан 2-3 эсерлерни (буюклер ярдымынен) тапа; чешит муэллифлернинъ 2-3 айна мевзуда олгъан эсерлери; 2-4 китаптан бельгиленгенини сечип ала; китапханенинъ окъув салоныны ве абонентнинъ не ичюн кереклигини анълата; китапханедеки рафларда китаплар насыл ерлешкенини анълата ве корьсете; китап рафындан (буюклер ярдымынен) китапны тапа; корьсетильген аляметлерине эссланып, стендтен китапны тапа;</p>

	китап сергисинде стэнд не ичюн кереклигини анълата ; картотека, джылтлар не ичюн кереклигини анълата ве керек китабыны тапа .
--	---

3 сыныф (86 саат)

I – семестр – афтада 3 саат – 48 саат

II- семестр – афтада 2 саат – 38 саат

Окъув материалынынъ теркиби	Талелелернинъ умумтасиль севиесине девлет талаплары
<p>1.Метиннен чалышув ве окъув Сеснен ве сессиз окъув Сеснен ве сессиз окъувнынъ хусусиетлери: догъру теляфуз, интонация; дикция, сес, суръат (сеснен окъугъанда) – нутукъ аркетлери олмагъаны, тезсуръатлы, окъугъаныны анълав (сессиз окъув). Сеснен ве сессиз окъумагъа ичюн мешгулиетлер. Бедий, ильмий-бедий, ильмий ве популяр метинлерни окъув. Окъув ичюн метин жанрлары: масал (халкъ ве муэллиф, талелелер яраткъан), икяе (фантастик), макъале, лугъат макъалеси, шиир, йыр (муэллиф, халкъ), аталар сёзю, тапмаджа, тезайтым, сайы, кысса. Китап ве окъув акъкында метинлер. Таныш олгъан метинни сеснен окъув – догъру, анълайышлы, ифадели (50-70 сёз дакъкъада суръат). Джумлелерни окъугъанда пауза ярдымынен группаларгъа больмек. Сеснен окъув, сес севиеси, суръаты, метин мундериждесине келишкен дикция, окъувнынъ хусусиетлери. Шиирнинъ догъру интонациянен окъумакъ. Роллернен окъумакъ Таныш олмагъан бедий метинни сессиз окъумакъ (60-140 сёз дакъкъада). Окъулгъаныны анъламакъ. Сеснен ве сессиз окъумакъ ичюн мешгулиетлер. 3-6 арифлернен ибарет олгъан сёзлерни ве сёз группаларны тез танымакъ (дерсте ишленильген метинлерден). Метин я да онынъ парчаларыны козьден кечирип, корьсетильген элементлерни тапмакъ. Несир ве назм эсерлерни эзберден окъумакъ (2-3 тапмаджа, тезайтым, сайылар; 3-4 аталар сёзю; 2-3 халкъ йыры; 5-7 орта колемли шиир; 2-3 несир эсерден парчалар).</p>	<p>Талеле: сеснен ве сессиз окъувнынъ хусусиетлерини, оларнынъ инкишаф этмек ичюн мешгулиетлерининъ эсасы биле ве оларны беджере; азырлангъан сонъ таныш олгъан метинни сеснен окъуй: сёзлерни, ифаделерни окъуй ве анълата; эвельден музакере этильген, бельгиленген (муэллиф сёзлери махсус бельгиленгенлер) роллернен окъуй; шиирий ве несир эсерлерни эзберден окъуй; сеснен окъугъанда бутюн сёзлерни догъру ве аэнкли дикцияны козьде туту (муреккеп сёзлерни эджалап окъуй); джумлени окъугъанда (нумюне боюнджа) интонацияны козьде туту; эр тарафлама иштен сонъ таныш олмагъан метинни сессиз (шепотом) окъуй. 3-6 арифнен ибарет олгъан, тез корьсетильген сёз, ифаделерни таний ве теляфуз эте (кенъ даркъалгъан: эв, мен кетем ве иляхре); метин я да парчаны козьден кечирип, элементлерини тапа: токътав ишаретлери, буюк арифнен язылгъан сёз, къайд этильген сёз, метинде диалог, диалог репликаларнынъ, реплика сайысы, абзац микъдары, икяедеки болюклер микъдары ве иляхре</p>

<p>Метиннен чалышув Таныш олмагъан метинни мустакъиль окъумакъ ве анъламакъ. Образларгъа ве вакъиаларгъа муэллифнинъ мунасебети. Метинге нисбетен окъуйыджынынъ къыймети. Окъуйыджынынъ иждадий теэсураты. Антиципатия (метиндеки окъулмагъан парчанынъ мундериджесини анъламакъ, гъаесини инкишаф этмек, козь этмек). Ильмий-бедий (популяр) метинлерде белли олгъан ве бельгисиз вакъиаларнынъ фаркълары. Метинге суаллер (фактик мундериджеси, вакъиаларнынъ себеплери ве иляхре). Метин парчасы. Метиннинъ беян басамакълары. Шиир ве несирнинъ амелий фаркъы. Бедий эсернинъ образлы тили.</p>	<p>Талебе: Таныш олмагъан (эвель азырлангъан) метинни окъугъанда мундериджесини анълай, вазифелерни беджере: сёз, ифаде къыйметине, мундериджеге суаль къоя; оларгъа джевап бере; метинде корьсетильген джумлелерни тапа; окъулгъан метинни плангъа келишкени ве келишмегенини анълата; суаллерге джевапларны метинден тапа; метиндеки гъаени козьде тута, инкишаф эте ве келеджекте не оладжакъыны айта; метинде янъы ве эски малюматларны бельгилей; метинни парчаларгъа (ярдымджы материалгъа эсасланып) боле; серлевалар келиштире, адий планны тертип эте; бозулгъан метиннинъ догъурлай, бозулгъан парчаларны ерине къоя; метинде таныш олмагъан сёзлерни тапа ве оджадан манасыны сорай; бедий эсерде там маналы сёзлерни, ифаделерни тапа; окъулгъан эсерлер арасындан бир жанрда назм ве несир эсерлерини бельгилей. Талебелер: метиннен чалышмакъ ичюн чифт, группаларда, роллернен болюнмек ичюн музакере этелер; метин усьтюнде бераберликте чалышмакъ ичюн усулларны музакере эте.</p>
<p>2.Окъулгъан эсерлер эсасында агъзавий ве язма джеваплар Эсернинъ я да онынъ парчасыны тафсилятлы агъзавий беян этмек. Метиге къошумчалар. Метин мундериджесине иллюстрациялар келиштирмек. Окъулгъан эсернинъ саналаштырмакъ. Окъулгъан эсерге сербест агъзавий ве язма джеваплар. Масал, тапмаджа, тезайтым ве иляхре яратмакъ.</p>	<p>Талебе: эсерни я да парчасыны (тафсилятлы) азырлангъан план боюнджа беян эте; деваманы, диалогны, дигер киришини ярата; метинни окъуган вакъытта теэсууратларны тасвир эте ве метиге иллюстрациясыны тевсие эте; окъулгъан эсерлерден парчаларыны (сыныфдашларнен, тафсилятлы, импровизация элементлернен) саналыштыра; озю ве оджа ярдымынен тапмаджалар, тезайтымлар, сайыларны ве иляхре ярата; образлар ве къараманларгъа озь ве муэллиф мунасебетини (агъзавий ве язма) айта; окъугъан эсерлерге озь мунасебетини бильдирип, метиннен тенъештирип, озь яшайышы акъкъында икъе эте; мустакъиль ве ярдымджы материалларгъа эсасланып, масал, икъе, шиирлер ярата.</p>
<p>3.Китапнен, деврий неширнен чалышув Китап элементлери ве оларнынъ вазифелери: форзац, серлева тюбю (подзаголовок), кириш</p>	<p>Талебе: китап элементлерини корьсете ве анълата; китаптаки мундериджеде керек болюкни,</p>

<p>сёзю. Мундеридже. Китапнынъ малюматлы тертиби (китап сонъунда лугъат, иляве ве иляхре). Девирий нешир. Лугъат. Лугъат макъаленинъ чешит лугъатларда тертиби.</p>	<p>параграфны, эсерни, муэллифининъ адыны ве онъа аит олгъан саифени (оджа ярдымынен) тапа; иляве, лугъатнынъ кереклигини анълата; оларнынъ ярдымынен керек малюматны тапа; балалар ичюн деврий нешриятта титул саифеде малюмат (серлева, чыкъыш тарихы ве иляхре) тапа; конкрет мисаллерге эасланып, имля, окъув изаатлы лугъатларда лугъат макъалеси насыл тертипленгенини анълата (конкрет лугъат макълелер); 3 –нджи, 4-нджи арифке эасланып, лугъатта сёзню тапа.</p>
<p>4.Сыныфтан тыш окъув Талелернинъ окъув дюньябакъышы. Къошумча окъувы. Балалар ичюн ильмий-бедий ве ильмий-популяр эсерлери; балалар ичюн меджмуа ве газеталардан малюматлар. Окъулгъаныны тертиплек: яzydжы – онынъ бир ве чешит мевзуда олгъан эсерлер; мевзу – бедий ве ильмий-бедий, ильмий-популяр эсерлер. Китапханеде чалышув. Ресимли библиографик плакат. Мевзулы картотека. Лугъатларны, малюматнаме эдебиятынынъ китапханеде ерлешюви. Китапханеде балалар ичюн газета, меджмуалар (тазе санларынынъ джыйынтыгы). Берильген мевзугъа китап сечилюви. Малюматны бир къач менбалардан араштырув. Окъуйджынынъ кунъделиги.</p>	<p>Талебе: масалларны, икяелерни, балалар ичюн ильмий-бедий, ильмий-популяр эсерлерни, деврий неширлерини мустакъиль окъуй; окъугъан китабынынъ серлевасыны, муэллифини айта; мустакъиль окъугъан эсер акъкъында айта (анги китапта ерлешкен, не акъкъында, къараманлары ким, олар арасында олгъан мунасебет, не бегендинъ/бегенмединъ); бир муэллифининъ айнаи ве чешит мевзуда олгъан 2-3 эсерлерни (буюклер ярдымынен) тапа; бир къач (бедий, ильмий-бедий, ильмий-популяр) айнаи мевзуда олгъан эсерлерни тапа; ресимли плакаттан насыл малюмат тапмакъ мумкюлигини (бир плакаткъа эасланып) айта; мевзулы картотекада бир мевзуда олгъан эсер акъкъында малюмат тапа; рафта газета, меджмуаны сечип ала; окъуйджынынъ кунъделигини алып бара.</p>

4 сыныф (86 саат)

I – семестр – афтада 3 саат – 48 саат

II – семестр – афтада 2 саат – 38 саат

<p>Окъув материалынынъ теркиби</p>	<p>Талелернинъ умумтасиль севиесине девлет талаплары</p>
<p>1.Метиннен чалышув ве окъув Сеснен ве сессиз окъув Сеснен окъувнынъ хусусиетлери (метинни динълейиджилерге анълатмакъ) ве сессиз окъумакъ (окъугъанны тез ве яхшы анламакъ). Бедий, ильмий-бедий, ильмий-популяр метинлерни окъув. Окъумакъ ичюн метин жанрлары: масал, икяе, повесть, пьеса, макъале, мектюп, лугъат макълеси, шиир, йыр, къысса, аталар сёзю,</p>	<p>Талебе: сеснен ве сессиз окъувнынъ хусусиетлерини, оларнынъ инкишаф этмек ичюн мешгъулиетлерининъ эсасы, оларны беджере; азырлангъан сонъ таныш олмагъан метинни сеснен окъуй; метинни, ифаделерни сеснен окъуй ве анълата; эзберден окъуй; бельгиленген ве бельгиленмеген метинни роллернен окъуй;</p>

<p>тапмаджалар. Китап ве окъув акъкъында окъув метинлери. Динълейиджилерге мундериджени анлатмакъ макъсадынен сеснен окъув (70-90 сѣз/дакъкъада суръаты) Шиирлерни догъру ифаденен окъумакъ. Роллернен окъув. Эвельден азырланып ве азырланмайып, сессиз окъув. Мундериджени анълав (80-180 сѣз дакъкъада суръаты). 4-7 арифтен ибарет олгъан сѣз ве сѣзлер группасыны тез танымакъ (метинлер дерслерде ишленильген). Метинни я да парчасыны козьден кечирмек. Метин мундеридженен багълы олмагъан элементлерини тапа (уруфат, чешит къошумча бельгилер). Метинде айры мундериджели парчаны тапув (икъе метинде тасвир, метинде кириш я да сонъу, къуванч, тааджип ве иляхре ифаде эткен сѣзлерни тапув; вакъиаларнынъ кетишатыны корьсеткен сѣзлер (башындан, сонъра, девам ве иляхре). Несир ве назм эсерлерни эзберден окъумакъ (2-3 тапмаджа, 3-4 аталар сѣзю; 2-3 халкъ йыры; 5-7 орта колемли шиир; 2-3 несир эсерден парчалар).</p>	<p>таныш олмагъан метинни сессиз (шепотом) окъуй. 4-7 арифтен ибарет олгъан, тез корьсетильген сѣз, ифаделерни таный ве теляфуз эте; метин я да парчаны козьден кечирип, элементлерини (мевзуда парчаларны) тапа.</p>
<p>Метиннен чалышув Таныш олмагъан мустакъиль окъулгъан метиннинъ мундереджесини, гъаесини анълав. Эсердеки образ, къараманларгъа озь къыйметини чекмек. Метинде анахтар сѣзлери. Метиндеки эсас ве экинджи дередже олгъан фрагментлер. Эдебий эсерде бедий догъурлылыкъ, реаль вакъиалар. Эсерни бир тильден экинджисине терджиме этмек.</p>	<p>Талебе: таныш олмагъан метинни окъугъанда мундериджесини анълай, вазифелерни беджере: сѣз, ифаде къыйметине, мундериджесине суаль къоя; оларгъа джевап бере; метинден оладжакъ джумлеге келишкен ерини тапа; окъулгъан метинни плангъа келишкени/келишмегенини анълата; бозулгъан метиннинъ догъурлай, бозулгъан парчаларны ерине къоя; суаллерге джевапларны метинден тапа; эсердеки анахтар сѣзлерге эсасланып, метинни козьде тута; анахтар сѣзлерни (оджа ярдымынен) метинден тапа; эсас ве экиджи дередже парчаларыны тапа; эсерде реаль ве языджынынъ тюшюнип чыкъаргъан вакъиаларынынъ фаркъыны анълата; бир тильден экинджи тильге терджимесининъ къыйметини анълата; бир къач окъулгъан эсерлер арасындан корьсетильген жанрда эсерни тапа; Талелелер: метиннен чалышмакъ ичюн чифт, группаларда,</p>

	роллернен болюнмек ичюн музакере этелер ; метин усьтюдде бераберликте чалышмакъ ичюн усулларны музакере этелер .
<p>2.Окьулгъангъа эсасланып, агъзавий ве язма ифаделер Эсерни я да онынъ парчасынынъ тафсилатлы агъзавий беяны. Къыскъа беян (къошумча малюматларгъа эсасланып). Язма беян. Окьулгъан эсер усьтюдде агъзавий ве язма ифаделер. Вакъиалар, къараманларнынъ арекетлери, талелелернинъ чешит нокътайи назарларларнен музакере этильген - диалог. Масал, тапмаджа, шиирлерни яратмакъ.</p>	<p>Талебе: эсерни я да парчасыны (тафсилатлы, къыскъартылгъан) азырлангъан план боюнджа, эсас ве экинджи дередже фрагментлернен беян эте; деваманы, диалогны, дигер киришини ярата; метинни окьуган вакъытта теэссууратларны тасвир эте; окьугъангъа озь мунасебетини бильдире, озь аятынен тенъештире; окьулгъан метинде олгъан диалогта иштирак эте; мустакъиль ве ярдымджи материалларгъа эсасланып, масал, икяе, шиирлер ярата.</p>
<p>3.Китапнен, деврий неширнен чалышув Эсерлер джыйынтыкънынъ мевзусы. Китапкъа аннотация. Газета, меджмуаны козьден кечирмек. Китапта иллюстрация шекиллери (ресим, фотосурет, репродукция). Джедвель. Джедвельде малюматны тешкиль этмек ичюн хусусиетлери.</p>	<p>Талебе: мундеридже, аннотация, титул саифенен танышып, джыйынтыкънынъ мевзусыны (3-5 эсер) тапа; кимер малюматларны козьден кечире; балалар ичюн деврий неширни козьден кечире, болюклердеки бельгилерни тапа, анълата ве насыл малюматлар анда ерлешкенини анълата; китапта иллюстрация шекиллернинъ фаркъыны анълата, иллюстрациягъа озь мунасебетини бильдире; джедвель насыл яратылгъаныны, ондан насыл малюматларны алмагъа ве кереклигини анълата.</p>
<p>4.Сыныфта тыш окьув Талелелернинъ мустакъиль окьувдаки дюньябакъышы. Къошумча окьув. Ресмий услюпнинъ малюматлары (аректлернинъ тасвири, мисаль, сеяткъа бармакъ ичюн инструкция ве иляхре) Балалар ичюн драматик эсерлер. Окьугъаныны тертиплек: чешит муэллифлернинъ бир жанрда эсерлери (макъале ве иляхре); бир яzydжынынъ чешит жанрларда эсерлери. Альбом матбуат меджмуасы оларакъ (ресамнынъ ресим репродукциялары: шеэр, автомобиль ресимлери ве иляхре). Метин ве иллюстрация арасында олгъан мунасебети. Мевзуны сечмек ичюн, малюмат менбасы оларакъ, къошумча лугъатлар. Балалар ичюн энциклопедик лугъаты. Китапханеде чалышув. Китапханеде лугъатларнынъ ери. Мустакъиль окьумакъ ичюн китап, газета,</p>	<p>Талебе: бедий, ильмий-бедий, ильмий-популяр эсерлерден гъайры, балалар ичюн ресмий, деврий эсерлерни мустакъиль окьуй; муэллифини, окьугъан китапнынъ серлевасыны, терджиманны айта; чешит яzydжыларнынъ бир жанрда 2-3 эсерни тапа; бир яzydжынынъ чешит жанрында олгъан бир къач эсерлерини тапа; альбом матбуат меджмуасы оларакъ, хусусиетлерини анълата (чешит тюрлю альбомлар); лугъат, малюматнаме эдебиятынынъ китап рафындан тапа; рафтан газета, меджмуаны сечип ала; меракълангъан эдебиятны китапханеден тапа.</p>

меджмуаны сечип алув.	
-----------------------	--